

«Երիտասարդ պատմագետների ասոցիացիա» ՀԿ-ի
EduArmenia կրթական նախաձեռնություն

Ուսուցիչների պետական պարտադիր վերապատրաստման դասընթաց 2023

Ջետազոտական աշխատանք

**Թեմա՝ Ուսուցչի մասնագիտությունը և նրան
ներկայացվող պահանջները**

Ջետազոտող ուսուցիչ՝ Գրիգորյան Մայրանուշ
(Ջրագդանի Վ. Սարոյանի անվան համար 11 հիմնական դպրոց)

Ջրագդան 2023թ.

Բովանդակություն

Ներածութիւն	3
Գլուխ 1 ՈՒՍՈՒՑԶԻ ՊՐՈՑԵՍՈԳՐԱՄԱՆ ՊՍԻԽՈԳՐԱՄԱՆ	4
1.1 ՊՐՈՑԵՍԻՆ ԱԼԻԶՄԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿՆԵՐԸ	4
1.2 ՈՒՍՈՒՑԶԻ ՄԱՍԻՆ ԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՐԱԿՆԵՐԸ	5
Գլուխ 2 ՈՒՍՈՒՑԶԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԸ	ԵՎ 11
2.1 ՈՒՍՈՒՑԶԻ ԱՌՋԵՎ ԴԻՎԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	13
2.2 ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԴԱՍԱՐԱՆԻ	16
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	18
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	20

ՆԵՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ

Մանկավարժությունը, որպես գիտություն զբաղվում է սերունդների կրթության, դաստիարակության և զարգացման հիմնախնդիրներով: Այն անցել է զարգացման երկարատև ուղի՝ սկսած վաղ ժամանակներից մինչև մեր օրեր :

Մանկավարժական գործընթացի հեղուկացումն ուսուցիչն է :

Ուսուցչից է կախված աշակերտի ուսումնական, ստեղծագործական, դաստիարակչական, հոգեբանական , մտավոր զարգացվածությունը , նրա աշխարհայացքը, մարդկային արժեքները, սերը՝ դպրոցի, դասապրոցեսի և ուսուցման հանդեպ :

‘ ‘ Ուսուցչի մասնագիտությունը և նրան ներկայացվող պահանջները ‘ ‘ հետազոտական աշխատանքում ներկայացված են ուսուցչի պրոֆեսիոգրաման և պսիխոգրաման, նրան ներկայացվող պահանջները և հասկացությունները, ուսուցչի առջև դրված խնդիրները , ինչպես նաև դասարանի կառավարում թեմաները :

Մանրամասն նկարագրված է ուսուցչի դերը աշակերտների և բուլոբիս կյանքում, նրա աշխատանքի կարևորությունը և բարդությունը, պրոֆեսիոնալիզմի այն բոլոր մակարդակները, մասնագիտական որակները որոնց պետք է տիրապետի ապագա ուսուցիչը :

Ներկայացված են նաև այն բոլոր հմտությունները, որոնց ուսուցիչը պետք է տիրապետի դասարանը արդյունավետ կերպով կառավարելու և դասապրոցեսը ճիշտ ձևով անց կացնելու համար :

Յուրաքանչյուր ապագա ուսուցիչ պետք է հստակ և միանշանակ տիրապետի անհրաժեշտ բոլոր որակներին, կարողություններին և հմտություններին հստակ և միանշանակ պետք է տիրապետի ինչպես յուրաքանչյուր ապագա ուսուցիչ, այնպես էլ երկար տարիների աշխատանքային փորձ ունեցող յուրաքանչյուր մանկավարժ, չէ՞ որ ինչպես ասել է բրիտանացի մանկավարժ, ֆիզիկոս և փիլիսոփա Ջոն Լոքը ‘ ‘ Ուսուցիչը կարող է սովորեցնել այնքան ժամանակ, քանի դեռ ինքն է սովորում, հենց նա դադարի սովորելուց, կդադարի ուսուցիչ լինելուց ‘ ‘:

Կրթությունը զարգացող օդակ է: Ամեն տարի, ամեն օր, նույնիսկ ամեն վայրկյան ունենում ենք նորարարություններ: Եվ այս ոլորտում ուսուցչի չսովորելը, չզարգանալը կդարձնի նրան խոցելի : Երբ մենք կդադարենք սովորել, մենք հետընթաց կունենանք, և չենք ունենա շատ ասելիք մեր լսարանին: Կլինենք անհետաքրքիր, ծանձրալի և ոչ լսելի նոր սերնդի համար:

Գլուխ 1 ՈՒՍՈՒՑՁԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԸ. ՆՐԱ
ՊՐՈՑԵՍՈԳՐԱՄԱՆ ԵՎ ՊՍԻԽՈԳՐԱՄԱՆ

1.1 ՊՐՈՑԵՍԻՈՆԱԼԻԶՄԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿՆԵՐԸ

Մեզնից ուրախանալու իր ամբողջ կյանքի ընթացքում լինում է ինչպես աշակերտի, սովորողի, այնպես էլ՝ ուսուցչի դաստիարակողի, սովորեցնողի դերում: Ըստ այդմ ուսուցչի մասնագիտությունն ամենահին մասնագիտություններից մեկն է աշխարհում:

Ընդհանուր առմամբ ուսուցիչը մտածող է, որը ձևավորում է մարդկանց տեսակետներն ու համոզմունքները՝ օգնելով նրանց գտնել իրենց ուղիները կյանքում:

Ուսուցիչ հաճախ անվանում են այն մարդուն, ում իմաստությունն ու կյանքի փորձը խորը հետք են թողել անհատի զարգացման և նրա հակատագրի վրա:

Մանկավարժը, և, հետևաբար, ավելի նեղ և անմիջական իմաստով, մանկավարժ-ուսուցիչը ուսանողների հետ կրթա-դաստիարակչական աշխատանք իրականացնող մասնագետն է:

Ուսուցչի անհատականությունը մշակույթի կրողի և դրա ստեղծողի, համաշխարհային մանկավարժական փորձի ստացողի և ստեղծողի, հավերժական ուսանողի անհատականությունն է, որը փնտրում և ընդունում է ամեն նոր բան, ինչը հանգեցնում է ահող և արագ փոփոխվող աշխարհում:

Ուսուցիչը պետք է հստակ հասկանա կրթության ներքին արժեքը, լինի "մշակույթի մարդ", հիանալի իմանա սեփական առարկան, առարկայի դասավանդման մեթոդաբանությունը, մանկավարժությունն ու հոգեբանությունը:

Այսօր կան պրոֆեսիոնալիզմի չորս մակարդակներ, որոնք լիովին համընկնում են ուսուցչի անհատականության և հմտության վերաբերյալ Տոլստոյի տեսակետների հետ:

- Առաջին մակարդակը մեթոդական գրագիտության մակարդակն է, այն գիտելիքների համակարգը, որին տիրապետում է ուսուցիչը:
- Երկրորդ մակարդակը արհեստի մակարդակն է, որն ունի ուսուցիչը, ով կարողանում է դրանից օգտվել հայտնի միջոցներով և ուսուցման մեթոդներով:
- Երրորդ մակարդակը հմտության մակարդակն է, քչերն են դրան հասնում, այն նաև բաղկացած է ուրիշներից սովորեցնելու ունակությունից: Մակարդակ, որը ներառում է մեթոդական մշակույթի այնպիսի տարրի յուրացում, ինչպիսին է ստեղծագործությունը, և հենց դա էր Տոլստոյի կոչը ուսուցչներին՝ կրթությանը տալ ստեղծագործական բնույթ:
- Եվ վերջապես, չորրորդ մակարդակը՝ վարպետության բարձրագույն ուղղվածությունն է, դա արվեստի մակարդակն է:

Հենց Տոլստոյին են վերաբերում հետևյալ տողերը "Դասավանդել արվեստ նշանակում է դասավանդել այնքան վարպետներ, որ վարպետությունը տեսանելի չէ" :

Նոր ժամանակի ուսուցիչը հոգեպես զարգացած, ստեղծագործ անձնավորություն է, որն ունի մասնագիտական հմտություններ, մանկավարժական ունակություններ և ձգտում դեպի սեփական անձի անդադար կատարելագործումը :

1.2 ՈՒՍՈՒՑՁԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՐԱԿՆԵՐԸ

Որո՞նք են ուսուցչի մասնագիտական ունակությունների բաղադրիչները.

Ուսուցիչն ինքը պետք է լինի բարձր բարոյական արժեքներ կրող անձնավորություն՝ երեխաների դաստիարակության գործում հաջողության հասնելու համար:

Հետևաբար, մանկավարժական գործունեության մեջ ամենաբարձր արդյունքները կապված են մասնագիտական սահմանափակության հաղթահարման, նեղ մասնագիտական խնդիրները ամենալայն փիլիսոփայական, մեթոդական և սոցիալ- մշակութային դիրքերից դիտարկելու ունակության հետ:

Ուսուցչին կոչված է զգալ իր յուրաքանչյուր աշակերտի մեջ ակտիվ էակ, կարող նրա հոգին, գուշակել նրա բարդ հոգևոր աշխարհը, բայց միևնույն ժամանակ պաշտպանել, խնայել նրա անձեռնմխելիությունը, խոցելիությունը:

Ուստի ուսուցիչը այն մարդն է, ով ոչ միայն տիրապետում է մանկավարժության տեսությանը, նա նաև զգում է երեխային, նա մտածող է, ով միավորում է տեսությունն ու պրակտիկան:

Ուսուցչի պրոֆեսիոնալիզմի երկրորդ դրադադրիչը նրա մասնագիտական գիտելիքներն են: Սա մանկավարժական հմտության հիմնարար հիմքն է, որը նրան տալիս է հաստատականություն և իմաստասիրություն: Մանկավարժական կրթության բովանդակությունը որպես ամբողջություն, կարելի է համարել որպես գիտելիքների և հմտությունների միասնություն, ստեղծագործական գործունեության փորձ և մանկավարժական իրականության նկատմամբ հուզական-արժեքային վերաբերմունքի փորձ:

Հոգեբանական, մանկավարժական և հատուկ (առարկայի համար) գիտելիքները մասնագիտական իրավասության անհրաժեշտ, բայց ոչ բավարար պայման են: Դրանցից շատերը, մասնավորապես տեսական, գործնական և մեթոդական գիտելիքները մանկավարժական հմտությունների նախապայման են:

Պրոֆեսիոնալիզմի երրորդ բաղադրիչը լավ զարգացած մանկավարժական կարողություններն են (հաղորդակցական, ընկալողական, ուսուցչի անհատականության դինամիզմ, նրա հուզական

կայունություն, լավատեսական կանխատեսում, ստեղծագործականություն և այլն), որոնք ապահովում են մանկավարժական հմտությունների կատարելագործման արագություն:

Ակադեմիկոս Վ. Ա.Սլաստենիկին իր ուսումնասիրություններում շեշտում է, որ ժամանակակից ուսուցչի առջև դրված է մի շարք խնդիրների լուծման անհրաժեշտություն, այնպիսի հրատապ, բարդ հոգեբանական և մանկավարժական խնդիրներ, ինչպիսիք են վերլուծական-ռեֆլեկտիվ, կառուցողական-կանխատեսող, կազմակերպչական-գործունեական, գնահատող-ստեղծկատվականը, ուղղող-կարգավորող: Ժամանակակից մանկավարժը, իր հերթին, պետք է հաշվի առնի այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսիք են հոգեբանական և մանկավարժական խնդիրները: Իրանց հիմնական էությունը ամբողջական մանկավարժական գործընթացի վերլուծությունն է, առաջացող դժվարությունների պատճառների վերհանումը և դրանց հաղթահարումը, որոշումների արդյունքների և հետևանքների կանխատեսումը, անհրաժեշտ հաղորդակցական կապերի հաստատումը, դրանց կարգավորումը և աջակցությունը:

Վերջապես, մանկավարժական հմտության չորրորդ տարրը պետք է անվանել մանկավարժական տեխնիկա: Պետք է նշել, որ մանկավարժական տեխնիկան ներառում է հմտությունների երկու խումբ:

Բաղադրիչների Առաջին խումբը կապված է ուսուցչի՝ իր վարքը կառավարելու ունակության հետ՝ սեփական մարմնի տիրապետման (պլաստիկ, դեմֆի արտահայտություններ, ժեստեր, մնջախաղ) հուզական վիճակի, տրամադրության կառավարման (ավելորդ մտավոր սթրեսի վերացում, ստեղծագործական մթնոլորտ): սոցիալական և ընկալողական ունակությունների (ուշադրություն, դիտողություն, երևակայություն): խոսքի տեխնիկայի և մեակալոթի(ենչառություն, ձայնի մոդուլյացիա, դրա թռիչք, գեղարվեստական գրականություն, խոսքի-ոճի)հետ:

Մանկավարժական տեխնոլոգիաների բաղադրիչների երկրորդ խումբը կապված է անհատի և թիմի վրա ազդելու ունակության հետ և բացահայտում է կրթական գործընթացի տեխնոլոգիական կողմը՝ դիդակտիկ, կազմակերպչական, կառուցողական, հաղորդակցական հմտություններ: պահանջներ ներկայացնելու տեխնոլոգիական մեթոդներ, մանկավարժական հաղորդակցության կառավարում, գործունեության կազմակերպում և կոլեկտիվ ստեղծագործական աշխատանքներ և այլն:

Մանկավարժական տեխնիկային տիրապետումը պրոֆեսիոնալիզմի հիմնական ցուցիչներից մեկն է: Հմտությունների, որակավորման վրա հիմնված մանկավարժական վարպետությունը մանկավարժական գործընթացի իմացությունն է, այն կառուցելու, շարժման մեջ դնելու ունակությունը:

Կրթական աշխատանքին պատրաստական լինելն իրենից ներկայացնում է.

- ❖ Դպրոցականների կրթության, գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների համակարգի տիրապետում:
- ❖ մտավցիտն-արժեքային վերաբերմունք կրթական աշխատանքի նկատմամբ;
- ❖ անհրաժեշտ անձնական հատկությունների և կրթական հմտությունների մշտական ինֆնատարելագործում;
- ❖ ուսանողների հետ կրթական աշխատանքի մեթոդաբանությունը ինֆնուրայն կառուցելու ունակություն՝ օգտագործելով կրթության նոր տեխնոլոգիաներ;
- ❖ խմբավիճակային կրթության ոլորտում,
- ❖ անձնական և մասնագիտական վարքի դրսևորում
- ❖ ուսուցչի պատրաստականության ձևավորում 'երեխային ընկալելու որպես ներքին արժեք' որպես սոցիալական և արժեքային հարաբերությունների կրող, որպես անհատականություն ,ազատորեն դրսևորելով իր անձնական "Ես" - ը;
- ❖ գործնական և սոցիալական հոգեբանության հիմունքների յուրացում;
- ❖ երեխաների իրավունքների վերաբերյալ Հայաստանի և միջազգային կարգավորող իրավական ակտերի, կրթության վերաբերյալ որոշումների խնացության տիրապետում;
- ❖ ուսումնական հաստատությունում միջավայրի ստեղծում, որտեղ յուրաքանչյուր երեխա և մեծահասակ լավ կզգա, դրա համար անհրաժեշտ է ստեղծել բարոյական և իրավական տարածք կրթական գործունեության մեջ:
- ❖ հոգեբանական ազդեցության հմտության տիրապետում, աշակերտների թիմ կազմակերպելու ունակություն :

Այս որակները ուսուցիչը պետք է ձեռք բերի ինչպես իր ուսումնական տարիների ընթացքում, այնպես էլ ինֆնակրթության միջոցով :

Խոսելով ուսուցչի մասնագիտական որակների մասին՝կարելի է առանձնացնել հետևյալը:

1. Կանխատեսող ունակություններ:

Այս խումբը ներառում է առօրյա մանկավարժական գործունեության մեջ հատուկ կրթապատկարակչական առաջադրանքներ առանձնացնելու և հեզգրիտ ձևակերպելու ունակությունը., կրթական աշխատանքի ընթացիկ և երկարաժամկետ պլանավորման իրականացումը, երեխաների զարգացման և դաստիարակության օպտիմալ ուղիների կանխատեսումը, երեխայի անհատականության

կերտման գործում նրան տրամադրվող օգնությունը և նրա դաստիարակության անհատական ծրագրի իրականացումը, կրթության հնարավոր դժվարությունների ու սխալների կանխատեսումը, կրթական աշխատանքի արդյունքների, հնարավոր շեղումների և դրանց լուծումների կանխատեսումը :

2. Կազմակերպչական հմտություններ:

Այն իրենից ներկայացնում է կազմակերպել երեխաների գործունեությունը, որն ուղղված է առաջադրանքների կատարմանը, կազմակերպել կրթական գործընթաց ընթացքում ամբողջություն, տիրապետել կրթության նոր տեխնոլոգիաներին, ակտիվ գործունեության մեջ ներառել բոլոր երեխաներին, խրախուսել նրանց ստեղծագործականությունն ու նախաձեռնողականությունը, կազմակերպել իրենց սեփական վարքը, ստեղծագործորեն և ռացիոնալ կերպով բաշխել իրենց ժամանակը:

3. Հաղորդակցման հմտություններ:

Սրանք ներառում են երեխաների հետ շփվելու, ընդհանուր լեզու գտնելու ունակություն: Համապատասխան հարաբերություններ հաստատել երեխաների, նրանց ծնողների, գործընկերների հետ, համագործակցել արտադպրոցական հաստատությունների հետ, զարգացնել երեխաների ներհամայնֆային հարաբերությունները, համագործակցության դիրքը, իրական խնդիրները համատեղ լուծելու պատրաստականությունը, իրականացնել հաղորդակցության Ժողովրդավարական ոճ, կիրառել տարբեր սեսակի մանկավարժական տեխնոլոգիաներ, կառավարել թիմի հուզական մթնոլորտը. Երեխաների մոտ ձևավորել հաղորդակցական հմտություններ, զարգացնել ցանկացած երեխայի դրական աշխարհայացքը :

4. Ստեղծագործական գործունեություն իրականացնելու հմտություններ:

Սրանք բաղկացած են կրթական գաղափարներն ու լուծումները յուրովի փոխակերպելու ունակություններից. Հիմնավորել լուծումները, ձևակերպել խնդիրներ և գաղափարներ առաջացնել, տիրապետել կրթական գործերի կազմակերպմանը, մեթոդաբանությանը, տիրապետել իմպրովիզացիային, թատերական մանկավարժությանը, կրթության յուրօրինակ տեխնիկային և մեթոդներին, զարգացնել գեղարվեստական ստեղծագործական ունակությունները, արդյունավետորեն կիրառել վարձը:

5. Անհատական մոտեցում իրականացնելու ունակություն:

Հմտությունների այս խումբը ներառում է երեխաների անհատական հատկությունների համակարգված ուսումնասիրություն, դրական անհատական հատկությունների զարգացում, սարքերակված խմբի և անհատական երեխաների հետ փոխգործակցության տեխնիկայի և մեթոդների ընտրություն և հիմնավորում, երեխաներին օգնելու իրենց վարքագիծը շտկելու հարցում, ձեռքբերված արդյունքների վերլուծություն :

6. Հետազոտական գործունեության հմտություններ:

Սա կրթական իրավիճակները վերլուծելու, տեսական, գիտականորեն հիմնավորված լուծում գտնելու ունակություն է: Հիմնավորել հետազոտության խնդիրը, օգտագործել հոգեբանական, մանկավարժական և մեթոդական գրականություն՝ կրթական գործընթացը թարմացնելու համար, ընդհանրացնել և վերանայել փորձը, վերլուծել իրական սոցիալական երևույթները և տեսնել դրանց կապը կրթական գործունեության հետ, տիրապետել գիտական հետազոտությունների մեթոդներին :

Այսպիսով, մենք կարող ենք առանձնացնել ուսուցիչների մասնագիտական վերապատրաստման հիմնական խնդիրները.

- կրթական գործունեության նկատմամբ հետաքրքրության զարգացում, մոտիվացիոն-արժեքային և հուզական վերաբերմունք;

- մասնագիտական վերաբերմունքի ձևավորում՝ մանկավարժական գիտելիքներ, կրթական մի շարք հմտություններ և կարողություններ յուրացնելու համար;

- ստեղծագործական ունակությունների զարգացում;

Այնպիսի մասնագիտական նշանակալի հատկությունների ձևավորում, ինչպիսիք են՝ բարձր ֆազաբանական ակտիվություն , սերեր եխաների հանդեպ, հոգևոր մշակույթի տիրապետում, ուրիշների հետ աշխատելու ցանկություն և ունակություն, բարձր պրոֆեսիոնալիզմ, նոր արժեքներ ստեղծելու և ստեղծագործական որոշումներ կայացնելու պատրաստակամություն; կարեկցանքի ունակություն, ստեղծագործելու ունակություն, հուզական հավասարակշռություն, ինֆնավստահություն, երեխաների ինֆնազարգացման համար դրական միջոցներ ստեղծելու ունակություն

Գլուխ 2 ՈՒՍՈՒՑՉԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ԵՎ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Անող սերնդի ուսումնական և դաստիարակչական խնդիրները հաջող իրականացնելու համար պետք է հասկանալ , որ յուրաքանչյուր մասնագիտական գործունեություն ենթադրում է որոշակի պահանջներ նրանցով զբաղվողների նկատմամբ: Դրանք են՝ մասնագիտական բարձր վարպետությունը, գիտելիքների ու հմտությունների գործածման կարողությունը և այլն: Ուսուցիչները իրար են կապում տարբեր

ժամանակաբաժնիներ ու սերունդների, փոխանցում և տարածում են համամարդկային մշակութային արժեքները, ձևավորում են ազգայի սերունդը: Մի հին ու իմաստուն ասացվածք կա. ուսուցիչն է ստեղծում ազգը: Այս իմաստությունը այժմեական է նաև մեր օրերում: Այն իր մեջ խտացնում է ուսուցչի աշխատանքի սոցիալական ու մարդասիրական ողջ իմաստը: Ժառանգելով «բոլոր ժամանակների ու ժողովուրդների» առաջավոր մանկավարժների աշխատանքի սկզբունքը, ուսուցչությունը ներկայանում է որպես ժամանակակից հասարակության ստեղծագործ ուժ:

Մանկավարժը կոչված է ոչ միայն սովորեցնելու գիտության հիմունքները երեխաներին, խթանել նրանց բազմակողմանի զարգացումը, այլև ձևավորել սեր ու հարգանք աշխատանքի նկատմամբ, պատրաստակամություն՝ սեփական աշխատանքով մասնակցելու նյութական բարիքների արտադրությանը: Իրականում ուսուցիչը կանգնած է երկրի արտադրողական ուժերի զարգացման, նրանց առաջընթացի, ստեղծագործական պոտենցիալի ակունքներում:

Լեհ նշանաբանավոր մանկավարժ Յանուշ Կորչակը գտնում էր, որ իսկական մանկավարժը նա է, ով երեխային սովորեցնում է.

Ոչ միայն սիրել, այլ նաև առել,

Ոչ միայն հարգել, այլ նաև արհամարել,

Ոչ միայն համաձայնվել, այլ նաև բողոքել,

Ոչ միայն ենթարկվել, այլ նաև ապստամբել:

Կ. Դ. Ուշինսկին բարձր էր գնահատում ուսուցչի դերը կրթության գործընթացում՝ հավաստիացնելով, որ մանկավարժական էֆեկտը կախված է ուսուցչի մանկավարժական հմտություններից: Մեծ ուսուցիչը պնդում էր, որ մանկավարժի անհատականության ազդեցությունը երիտասարդ հոգու վրա այն կրթական ուժն է, որը չի կարող փոխարինվել ոչ դասագրքերով, ոչ էլ պատիժների և խրախուսանքների համակարգով: Ուստի պահանջում էր, որ յուրաքանչյուր ուսուցիչ սիրով վերաբերվի իր մասնագիտությանը:

Ինչպիսի՞ն պետք է լինի ուսուցիչը ստեղծագործորեն զարգացած անհատականություն զարգացնելու համար: Լ. Ն. Տոլստոյը շատ է գրում այս մասին, և նա մեծ դեր է հատկացնում ուսուցչի անհատականությանը : Լ. Ն. Տոլստոյը առաջ է քաշում հաջող ուսուցման հիմնական պոստուլատը՝
"ուսուցչի սերը իր գործի հանդեպ անհրաժեշտ պայման է հաջող ուսուցման համար"¹ : Ինչպիսի՞ն է

կատարյալ ուսուցիչը ըստ Տոլստոյի: "Եթե ուսուցիչն ունի միայն սեր գործի նկատմամբ, նա կլինի լավ ուսուցիչ, եթե ուսուցիչը միայն սեր ունի աշակերտի հանդեպ, ինչպես հայրը, մայրը, նա ավելի լավը կլինի, քան այն ուսուցիչը, ով կարդացել է բոլոր գրքերը, բայց սեր չունի ոչ գործի, ոչ էլ աշակերտների հանդեպ: Եթե ուսուցիչը համատեղում է սերը իր գործի և սովորողների հանդեպ, ապա նա կատարյալ ուսուցիչ է:" – Ահա Տոլստոյի դավանանքը ուսուցչի հետ կապված:

Վերլուծելով հանգեցրինք, որ թե միջնադարի և թե մեր ժամանակների նշանավոր մանկավարժներին միավորում է այն միտքը, թե.

- Ուսուցիչը պիտի ունենա բարձր աշխատունակություն, կարողանա դիմադրել բացասական ազդակներին, ուժադրությունը կենտրոնացնելու հմտություն ունենա, մշտապես լինի ակտիվ և առույգ, աշխատանքային ողջ օրվա ընթացքում կարողանա պահպանել կենսունակությունը, ունենա ուժերը արագ վերականգնելու ընդունակություն:
- Ուսուցիչը գուսպ պիտի լինի, ցուցաբերի համբերություն, հավասարակշռություն, տարբերվի հստակ արտասանությամբ, մտքերի արտահայտիչ շարադրմամբ:
- Ուսուցիչը պիտի ունենա բարձր աշխատունակություն, արագ վնասներ կայացնելու կարողություն, կարողանա մի գործունեությունից արագ անցում կատարել մեկ այլ գործի, պատրաստ լինելու փոփոխության, արագ հարմարվել նոր միջավայրին, ունենալ շփումներ հաստատելու կարողություն, անձանոթ շրջապատում և անձանոթ մարդկանց հետ ազատ զգալու ընդունակություն:

2.1 ՈՒՍՈՒՑՁԻ ԱՌՋԵՎ ԴԻՎԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ներկայումս Հասլաստանի Հանրապետության կրթական դաշտում բարեփոխումների երկրորդ փուլն է, որի առանցքում կրթության բովանդակությունն է:

Կրթության բովանդակության մի բանի մակարդակ կա.

- մշակված բովանդակություն(չափորոշիչներ, ծրագրեր, դասագրքեր),
- հաղորդվող բովանդակություն(ուսումնական գործընթաց),
- յուրաքանչյուր բովանդակություն (գիտելիքներ, հմտություններ, կարողություններ, արժեքներ):

Ուսուցչին վերապահվում է երկրորդ մակարդակի իրականացումը և երրորդ մակարդակի ամբողջ պատասխանատվությունը:

Ուսուցչի առջև որոշակի խնդիր է դրված. Նա պետք է փորձի կրթության բովանդակությունը կազմակերպել, տեղայնացնել՝ համապատասխանեցնելով տվյալ դպրոցին, դասարանին: Այլ կերպ ասած՝ ուսուցիչն ինքը պետք է կառուցի դասադասը: Բովանդակության կազմակերպման գործընթացում ուսուցիչը պետք է հաշվի առնի հետևյալ գործոնները.

1. Նյութի մատուցման նպատակը – Նպատակադրումը պետք է լինի աշակերտակենտրոն, այսինքն՝ նյութի նպատակը պետք է լինի ոչ թե սոսկ տեղեկատվություն հաղորդելը, այլ աշակերտների գիտելիքների, ժամանակի հմտությունների, դիրքորոշումների և տարբեր որակների զարգացումը:

2. Ծավալը– Ծավալի խնդիրն ավելի բարդ է այն առումով, որ ուսուցիչը պետք է կարողանա մատուցել սրված ժամանակի մեջ նյութն ամբողջությամբ (ինչը, որպես կանոն, անկախ է մեր դասաժամերին, և ինչից էլ ուսուցիչների հիմնական դժգոհությունն է): Սա հաշվի առնելով՝ ուսուցիչն իր առջև պետք է դնի հետևյալ հարցերը. «Ինչի՞ն անդրադառնալ», «Ինչի՞ն կարևորություն տալ», «Ի՞նչը խորացնել»:

3. Հաջորդականությունը – Կան հաջորդականության մի քանի եղանակներ.

- ժամանակագրական,
- պարզից՝ բարդ,
- կոնկրետից վերացական

4. Ամբողջացումը– Ամբողջացումը ևս շատ կարևոր է այն առումով, որ երբեմն ուսուցանվող նյութը մատուցվում է ոչ ամբողջական, ինչն էլ կհանգեցնի սովորողի մոտ նյութի ոչ լիարժեք, թերի յուրացմանը: Նման դեպքերում «օգնության է գալիս» միջառարկայական կապերի օգտագործումը:

Վերջին ժամանակներում ուսուցման դասական մեթոդների շարքերը համալրվել են նոր՝ ուսուցման պրոցեսը հետաքրքիր և մատչելի դարձնող մեթոդներով, որոնք բխում են նոր պահանջներինց, և, հարկ է նշել, որ դրանք իրենց հաստատուն տեղն են գտել մեր կրթադաստիարակչական համակարգում:

Ուսուցիչ-դասագիրք-աշակերտ ավանդական նախատիպը (հարացույց) այժմ փոխարինված է աշակերտ-դասագիրք-ուսուցիչ նոր հարացույցով, որտեղ անկախ է երկխոսության լայն հնարավորություն: Բավական ակտիվ է սովորողի մասնակցությունը դասին (անգամ խրախուսելի, ինքնուրույն, դասի շրջանակներում): Հնարավորություն է տրվում սովորողին մտքերի ազատ արտահայտման, որն էլ նպաստում է ստեղծագործական մտքի զարգացմանը: Դրանք հիմնականում ամրապնդվում են խմբային աշխատանքների կատարման ժամանակ:

Խմբային աշխատանքի առավելությունները

Հավ կազմակերպված խմբային աշխատանք մեծ ազդեցություն ունի աշակերտների անհատականության և արժեքային համակարգի ձևավորման վրա: Խմբային աշխատանքը զարգացնում է հետևյալ հատկությունները.

- միասին մտածելը,
- հարմարվելու ունակությունը,
- համագործակցությունը,
- փաստարկներ բերելու/համոզելու/ ունակությունը,
- համադասարանցու նկատմամբ հարգանքը, տարակարծության դեպքում հանդուրժողականությունը,
- խմբի մաս լինելու փորձը:

Այս մեթոդի ընտրության ժամանակ ուսուցիչը պետք է նախապես պատրաստված լինի, քանի որ կիրառման ընթացքում հանդիպած դժվարությունները կտապալեն ամբողջ աշխատանքը, որն ի վերջո կբերի ուսուցչի կողմից դասի նպատակին հասնելու անհաջողության:

- Առաջադրանքը պետք է ներկայացվի հստակ և պարզ,
- խմբի և դասարանի աշակերտները պետք է միմյանց լսեն, եթե անգամ համաձայն չեն իրար հետ,
- ուսուցիչը պետք է խրախուսի ակտիվներին, ինչպես նաև հարցեր տվող աշակերտներին:

Այսպիսով, ուսուցչի առջև խնդիր է դրվում ոչ թե հաղորդել դասագրքում եղած նյութը, այլև այն այնպես սովորեցնել, որ աշակերտների պատրաստվածության մակարդակը համապատասխանի չավորութչային պահանջներին:

2.2 ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Ուսուցումը գիտելիքի փոխանցման ուղի է, բայց այս հանապարհը չի աշխատի, եթե ուսուցիչը չի կարողանում կառավարել: Դրա համար նախ և առաջ պետք է ներգործություն ունենա աշակերտի վրա: Պետք է մեծ լինի նրա ներգործական ուժը: Դրա համար բարձր պետք է լինի նրա մանկավարժական հեղինակությունը:

Հեղինակությունը մանկավարժի ներգործական ուժն է աշակերտի վրա, որն ունի չորս կոմպոնենտ բաղադրիչ՝ վստահություն, հավատ (գիտելիքի, խմացության) հարգանք, սեր:

Դասարանի արդյունավետ կառավարման մյուս կարևոր նախապայմանն է դասարանի ներգրավվածությունը դասապրոցեսին տարբեր ինտերակտիվ մեթոդների օգնությամբ, առակենսակենտրոն ուսուցման շնորհիվ, երբ առակերտը պատիվ օբյեկտից դառնում է ակտիվ սուբյեկտ:

Չափազանց կարևոր է հետադարձ կապի ապահովումը, այսինքն՝ նախորդ գիտելիքի ստուգումը, կրկնումը: Այս ամրակայումը հիմն է դառնում նոր գիտելիքի մատուցման համար:

Նոր նյութի հաղորդման ժամանակ սուբյեկտ-օբյեկտ հարաբերության մեջ սուբյեկտն ուսուցիչն է, առակերտը՝ օբյեկտ, իսկ հետադարձ կապի ապահովման պայմանում, երբ կրկնությունն է իրականացվում, հերթափոխությունը փոխվում է:

Ուսուցիչը պետք է խոսի նոր նյութի մատուցման և կորրեկցիայի ժամանակ: Հաղորդած նյութի ընկալունակականության ստուգումը բավականին ակտիվացնում է դասապրոցեսը, և, հարկ է նշել, որ կրկնության ժամանակ չի կարելի հարցնել միշտ միևնույն առակերտներին:

Եթե ուսուցիչը համոզվում է, որ իր տված նյութի **70%**-ը յուրացվել է, նա կարող է անցնել առաջ: Բայց անթույլատրելի է **20-30%**-ի յուրացման պարագայում նոր նյութ հաղորդել:

Դասարանի ներգրավվածությունը ապահովելու համար շատ կարևոր է կիրառել ուսուցման պրոցեսը ակտիվացնող մեթոդ: Սա դասը մոնոլոգից վեր է ածում դիալոգի, երկխոսության:

Չափազանց կարևոր է դասապրոցեսի հստակ նպատակադրումը, մոտիվացիան, հետաքրքիր լինելը՝ ապահովելով գիտության, մտաչելիության, գիտականության սկզբունքները: Վերջինս ենթադրում է, որ առակերտը պետք է գիտակցի, նոր հասկանա:

Հարգանք չի կարող ձևավորվել, եթե առակերտը ուսուցչի մոտ նկատի խոսքի և գործի միջև անհամապատասխանություն է: Այսպիսով՝ խոսքի և գործի միասնականությունը նույնպես դասարանի կառավարման կարևոր բաղադրիչն է:

Ուսուցիչը հանրակրթության նպատակների կրողն է, այն կարևոր անձը, ով «կերտում» է ապագա սերունդը: Նրա մասնակցությամբ է տեղի ունենում անձի վերափոխումը անհատի, ուստի, խիստ կարևորելով այդ պրոցեսը, ուսուցիչները պարտավոր են առաջինի լինել, քանզի առակերտները ավելի հեշտ յուրացնում են այն, ինչ տեսնում են իրենց ուսուցիչների մոտ (խոսք, էթիկայի նորմեր), քան այն, ինչ տեսնում են մյուսների մոտ:

Այսպիսով, դասարանի կառավարման ապահովելու համար յուրաքանչյուր ուսուցիչ պետք է ունենա մասնագիտական բարձր գիտելիքներ, լինի մեթոդորեն զինված, կառավարչական, հոգեբանական գիտելիքներ ունենա, ընդհանուր բարձր զարգացվածություն:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կատարելով հետազոտական աշխատանք “Ուսուցչի մասնագիտությունը և նրան ներկայացվող պահանջները”՝ թեմայով, ուսումնասիրելով մանկավարժական գործընթացի ամենանեղ ասպեկտներին որոշները, մասնավորապես՝ ուսուցչի պրոֆեսիոգրաման և պսիխոգրաման, նրա մասնագիտական որակները, պրոֆեսիոնալիզմի մակարդակները, ուսուցչին ներկայացվող ժամանակակից հիմնական պահանջները և հասկացությունները, նրա առջև դրված խնդիրները, բացահայտեցի, որ ցանկացած ուսուցիչ և ցանկացած անհատ, ով հանձն է առել ուսուցչի դասնալու պատրաստականությունը պետք է թե հոգեպես և թե ֆիզիկապես պատրաստ լինի անցնել դժվարին ուղի:

Այսօր ուսուցչին վերապահվում է կրթության բովանդակության մակարդակներից երկրորդ՝ հաղորդվող բովանդակության իրականացումը և երրորդ՝ յուրացվող բովանդակության ամբողջ պատասխանատվությունը: Ապագա ուսուցիչը կարող է կրթական աշխատանքին պատրաստական համարվել այն դեպքում, եթե տիրապետում է ուսուցչին ներկայացվող ժամանակակից պահանջներին, որոնց մեջ են մտնում առկա պրոֆեսիոնալիզմի չորս մակարդակներին, մանկավարժական հմտությունների չորս տարբերին, մանկավարժական տեխնիկայի տարբերին, ուսուցչի մասնագիտական որակներին տիրապետումը:

Ուսուցիչը պետք է հստակ հասկանա կրթության ներքին արժեքը, լինի "մշակույթի մարդ", հիանալի իմանա սեփական առարկան, առարկայի դասավանդման մեթոդաբանությունը, մանկավարժությունն ու հոգեբանությունը:

Ապագա մասնագետը ոչ միայն պետք է կատարելապես տիրապետի իր առարկային, այլև տեսնի յուրաքանչյուր մասնակցի տեղը մանկավարժական գործընթացում, կարողանա կազմակերպել սովորողների գործունեությունը, կանխատեսել դրա արդյունքները և շտկել հնարավոր շեղումները, Հնարավորինս արդյունավետ կառավարի դասարանը և դասադրոցեսը, կարողանա խորապես ներթափանցել աշակերտների հոգեբանական աշխարհ, բացահայտել, վերլուծել և զարգացնել աշակերտի

ստեղծագործական կարողությունները, ֆիզիկական և մտավոր ունակությունները, լավագույնս ձևավորել նրանց համոզմունքներն ու տեսակետները՝ օգնելով աշակերտներին գտնել իրենց ճիշտ ուղին կյանքում :

Ամբողջ ուսումնական տարիների ընթացքում ուսուցիչը պետք է լինի աշակերտի լավագույն օրինակը որպես մասնագետ, խորհրդատու և որպես անհատ:

Սովորեցնի այն , ինչ ինքն է սովորել իր ողջ կյանքի ընթացքում , և , ինչպես նշում է ֆրանսիացի փիլիսոփա-մատերիալիստ Հեյլեցիուսը՝ ‘ ‘ ‘ Երևել հումանիստ, սիրել էրեխաներին, նրանց նվիրվել ամբողջ սրտով՝ ’ ’ :

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՅՈՒ.Ա.Ամիրջանյան, Ա.Ա. Սահակյան- Մանկավարժություն (ուսումնական ձեռնարկ)
2. Բալյան Ա. Մանկավարժական վարպետության հիմունքներ
3. <https://haykazmargaryan.wordpress.com>
4. <https://historyancient.ru>